

EL PRIMER FRANQUISME A MALLORCA (1939-1959)

EL PRIMER FRANQUISME A MALLORCA (1939-1959)

Manel Santana i Morro

SUMARI

1. Presentació, 7
2. La immediata postguerra. El context d'uns anys de quarantena, 10
3. La sociabilitat i la cultura, 17
4. Els canvis (tímids) dels anys cinquanta, 20
5. Les organitzacions del règim. La seva oferta de cultura i d'oci, 23
6. L'expansió vertiginosa del cinema, 36
7. L'Església, 40
8. L'esport durant el primer franquisme, 44
9. Conclusió, 50
10. Documents, 53
11. Cronologia, 57
12. Bibliografia, 62

1. Presentació

Els anys de la postguerra, també anomenats del primer franquisme, constitueixen una etapa històrica prou singular. Varen ser anys durs que ens traslladen a situacions d'autoritarisme, de vencedors i vençuts, de repressió en molts nivells, d'aproximació inicial al feixisme i el nazisme, de voluntat posterior de marcar distància amb les potències de l'Eix, d'aïllament internacional, de proselitisme i propaganda, d'adoctrinament, de fam i precarietat, d'endarreriment i d'inexistència de pluralitat política i cultural. Anys marcats pels esdeveniments recents, sovint traumàtics, de la Guerra Civil espanyola i també pel règim que se'n derivà i la seva consolidació en el panorama internacional.

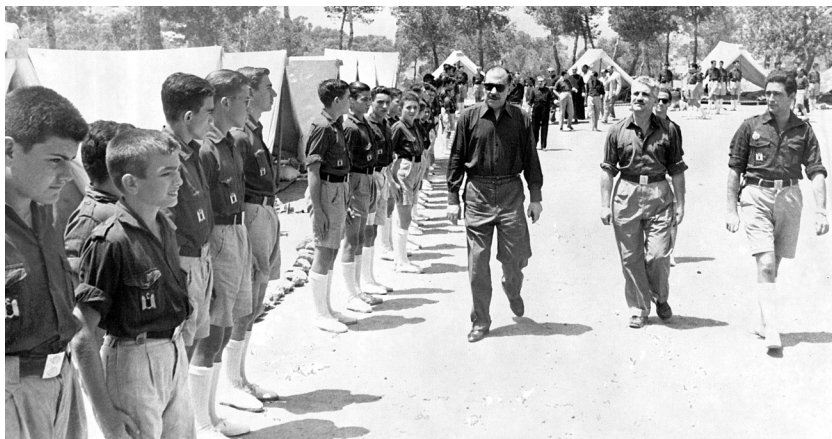
Acabada la Guerra Civil, la vida quotidiana, la societat i la cultura se'n varen ressentir. No podia ser d'altra manera. Hi hagué un abans i un després d'aquell conflicte. D'aquí la voluntat de dedicar un volum monogràfic a l'anàlisi i la reflexió del primer franquisme des del punt de vista preferent en les transformacions socioculturals determinades de manera excepcional pel context polític i la situació econòmica.

A aquest període sovint ens hi hem aproximat amb el període republicà com a referència a l'hora d'establir les necessàries comparacions. També l'hem tractat estretament relacionat amb els anys de la guerra i de l'impacte del nou règim que es va imposar (a Mallorca des del mateix juliol del 1936). Sense perdre la referència necessària i imprescindible dels elements precedents, l'objectiu d'aquest treball de síntesi és d'analitzar com es varen reflectir a Mallorca les condicions imposades pels vencedors des del punt de vista de la vida social i cultural. També en un context internacional complex marcat per la Segona Guerra Mundial i les posteriors transformacions en el panorama polític internacional de polarització entre models polítics i econòmics prou diferents.

D'altra banda, al llarg del primer franquisme quedà clar que els vencedors no eren un grup monolític. Hi havia realitats i opcions

diferents entre les quals sovint els unia allò al que s'oposaven. El projecte totalitari d'una part dels adeptes al cop d'Estat i al bàndol de Franco, els anomenats *camisas viejas*, es convertí en una quimera impossible i es readaptaren a la nova situació. Així mateix, conservaren espais de poder amb els quals tractar d'influir en la societat, en la cultura i en la sociabilitat. Però en cap cas les organitzacions del règim varen aconseguir controlar la totalitat de les manifestacions de la vida social i cultural, i el seu projecte es va aigualir lentament. Això no vol dir que molts dels seus postulats, valors i opcions no fossin assumits per la política oficial del règim. Ans al contrari, perquè aquell règim tingué quelcom d'amalgama sempre dins un conservadorisme prou accentuat. Els falangistes hagueren de conviure amb elements monàrquics, tradicionalistes i també amb oportunistes que saberen adaptar-se al nou panorama imposat després de l'abril del 1939.

L'Església durant i un cop acabada la guerra es veié reforçada com a institució. D'una banda venia d'una trajectòria històrica en la qual havia creat tota una infraestructura amb gran capacitat d'influència en la societat. S'ha de tenir ben present la importància de totes les iniciatives que des de temps enrere sorgien des de les parròquies, properes als veïns en cadascuna de les barriades ciutadanes i pobles de l'illa. Les parròquies havien atret un capital humà que anà més enllà de les funcions directament vinculades a l'administració dels sagraments i amb una voluntat d'incidència social tot vertebrant un moviment social catòlic prou estès i important. Aquest factor explicaria bona part de la seva major capacitat d'arribar a la població i perdurabilitat en comparació amb el partit únic i les seves seccions. Ara, durant la postguerra, en un context de nacionalcatolicisme (i d'absència de grups i d'ideologies que qüestionassin obertament el seu paper històric) tingué l'oportunitat d'exemplar i consolidar el moviment de l'Acció Catòlica a tot arreu. El seu paper és fonamental per entendre la realitat social i cultural d'aquells anys de postguerra. Però malgrat el seu poder i potencial, la institució eclesiàstica hagué de conviure, i moltes vegades

Honorato Martín-Cobos, governador civil de les Balears (1953-56) al campament del Front de Joventuts de Santa Ponça. (Arx. F. Homar i cortesia Josep A. Cañabate.)

bregar, amb elements propis de la modernitat, sovint procedents de l'exterior, i divulgats per nous canals amb molta capacitat d'incidència social. Era el poder creixent dels mitjans de comunicació, sobretot a partir dels anys cinquanta, el poder de la imatge, de la premsa gràfica, de la publicitat, de la ràdio, del cinema. En definitiva, el pas cap a una societat de consum cada vegada més global. Elements que configuraven una modernitat que sovint entrava en conflicte amb visions ancorades en la moral tradicional que el règim franquista volia perpetuar i fossilitzar.

En tercer lloc, la societat, la població generadora i implicada en moviments amb els quals canalitzar les seves inquietuds i interessos de diferent naturalesa, i també el seu temps i espai d'oci. La població en les activitats i espais d'oci i de cultura però també consumidora del que tenia al seu abast, com el cinema, el teatre o els esports des del seu vessant d'espectacle cada vegada més massiu. Ara bé, en la postguerra hi havia ben fresc el record d'allò que havia precedit el juliol del 1936. El record de tota una sèrie d'inquietuds i interessos vinculats a uns projectes progressistes de societat que foren anorreats i víctimes de represàlies amb contun-

dència i violència. D'aquí la cautela, totes les precaucions del món a l'hora de gestar i engegar iniciatives socioculturals. I també por, molta por. El règim disposava d'uns mecanismes de vigilància i de control del que es gestava i projectava en la societat i tenia la voluntat ferma, i sovint prou inflexible, de sancionar i fins i tot castigar qualsevol manifestació considerada dissident o contrària als seus principis i interessos.

D'altra banda, en aquest període ens trobam amb l'existència d'un cordó d'acer que aïllava l'Estat i, per consegüent, l'illa de Mallorca de les inquietuds i produccions culturals que es produïen a fora, tant les que podien arribar dels estats del bloc socialista com dels estats occidentals. El primer franquisme coincidí amb el model econòmic autàrquic, amb les seves repercussions econòmiques i en la precarietat del nivell de vida. Però també hi hagué el procés esmentat d'aïllament polític que afectà la ciència, la producció intel·lectual i artística. D'aquí el retard i empobriment.